

אסור להסיח דעתו מהתפלין – שכל אדם צריך לעסוק בתפלין, דהיינו או לספר בשבח השי"ת שהוא תפלין של ישראל שנאמר בהם שבח השי"ת; שמע ישראל, קדש, והיה כי יביאך, או לספר בשבח ישראל שהוא תפלין של השי"ת כמו שאמרו (בברכות ו): תפלין דמארי עלמא נאמר שבח ישראל מי כעמך וכו'. וזהו שאמרו בתנא דבי אליהו (זי) שמצוה לספר שבחם של ישראל. (קדושת לוי – פר' בא ובלקוטים)

דף לז

'מי שיש לו שני ראשים, באיזה מהם מניח תפלין...' –

'הנה פה עירינו בגדאד היה עובר בבטן בהמה כשבה אחת שהיה לו שני ראשים, והביאו אותו לפנינו, ואחר שנה נולד מאשה אחת ילד שיש לו שני ראשים אך נתביישו להראות אותו ורק הוליכו אותו אצל רופא ארופי כי נולד חי, אבל לא חי יותר משלשה ימים. והגידו לי אנשים שהיו קרובים ליולדת שראו אותו, וגם להמילדת שאלתי והגידה כן הדבר. וגם לרופא שאלתיו ע"י אדם אחד ואמר כן הוא והגוף אחד ורק מן הצואר מתחלק לשני צוארים ושני ראשים גמורים בגלגולת ועינים ואזנים וחוטם ופה באין מחסור.

ואפשר מה שהקפיד רבי על שאלת פלימו הוא מפני שדבר זה לא שכח. ועוד חשב דאם יולד כך אי אפשר לחיות ויגיע לכלל שנים של גדול שראוי להניח תפלין' (בן יהודע).

(ע"ב) 'מכויין ומנח ליה להדי ליביה'. וכן מובא בפוסקים (ערמב"ם תפלין ד, ב; או"ח כז) שיש להטות התפלה מעט לצד הגוף, בענין שכשמדבק מרפקו לצלעותיו, תהא התפלה כנגד הלב, ונמצא מקיים והיו הדברים האלה על לבבך.

'לאפוקי בין עיניך דאיכא בשר ושער, דאיכא שער לבן ואיכא נמי שער צהוב'. מבואר שנגעי נתקים שסימניהם בשער צהוב, קיימים בגבות העינים. ואף על פי שאין כתוב בהם אלא בראש או בזקן [והרי גבות עיניו אינן בכלל, שהרי נאמר 'גלח את כל שערו את ראשו ואת זקנו ואת גבת עיניו'], נראה מדברי תורת כהנים (כגרסא שלפנינו, ודלא כמו שהגיה הקרבן-אהרן) שיש לרבות [כנראה מאו] כל מקום כינוס שער (רש"ש).

'מאי בינייהו? אמר רב יוסף סדין בציצית...' יש לעיין, הלא בפשוטו איכא בינייהו כשאין לו ד' ציציות; לרבי ישמעאל עושה מה שבידו ולחכמים פטור לגמרי. ואם נאמר שגם לרבי ישמעאל לא ילבש בגד בלא ד' ציציות משום שעובר ב'עשה' של זו שחיסר – ניחא, אבל מובא במרדכי בשם ר"י (וכ"ה בשטמ"ק) שאין איסור בלבישת טלית בלא ציצית בזמן שאין לו ציצית.

ואפשר שאין כאן שאלה אלא הובאו בגמרא הלכות שאמרו האמוראים, היוצאות ממחלוקת רבי ישמעאל וחכמים. ואפשר שיש חידוש בכל אחת מהן;

'אמר רב יוסף סדין בציצית איכא בינייהו' – החידוש שלרבי ישמעאל הותר כלאים אפילו בציצית אחת, שהיה מקום לומר שאסור לו ללבוש הטלית ללא כל הארבע כנ"ל וממילא אין לדחות איסור כלאים

שהרי עושה עבירה בלבישה ולא מצוה, קמ"ל שאין איסור בלבישה (וכסברא שבמרדכי), ויש כאן מצוה אף בציצית אחת, הלכך דוחה איסור כלאים. [ומכלל הדברים מבואר שסברת הר"י שבמרדכי מוכחת מדברי רב יוסף, שאין איסור דאורייתא בעצם לבישת הבגד בלא ציצית, שאם כן אף לרבי ישמעאל היה לאסור משום כלאים, שהרי אינו מצויץ כהלכתו בד' כנפותיו ואסור ללבשו].

רבא בר אהינא אמר: טלית בעלת חמש איכא בנייהו פרש"י שרבי ישמעאל חייב בחמש ציציות (וכ"כ הרא"ש). גם זה דבר חדש, שיש מקום לומר שמודה רבי ישמעאל שיותר מארבע לא אמרה תורה. ורבינא שאמר **איכא בנייהו דרב הונא** – שמא היה מקום לומר אפילו לרבי ישמעאל אין דרך בני אדם ללבוש טלית בלא ד' כנפות וא"כ אין הציצית חשובה כבגד בפחות מד', קמ"ל (עפ"י חזון איש או"ח ג, כח). מה שכתב להוכיח כסברת הר"י במרדכי מדברי רב יוסף, היה מקום לדחות ולומר ששונה לרבי ישמעאל כשיש בו ציצית אחת הרי מקיים מצוה וממילא אין הלבשה אסורה אעפ"י שלא השלים מצוותו, ואפילו אם נאמר שהלבישה אסורה, מ"מ י"ל כיון שגם קיים מצות ציצית ממילא נדחה איסור כלאים [וכיוצא בזה מוכח מדברי התוס' (מ: ד"ה שמא) שאם התכלת אינה מעכבת את הלבן, כאשר הטיל תכלת בלא לבן, הגם שהיה יכול להטיל לבן – הותר איסור כלאים, דמ"מ מצות תכלת איכא, ואעפ"י שמבטל מצות לבן]. משא"כ לדידן, או אף לר"י ש כשאין ציצית כלל, כיון שאין מצוה כלל ממילא הלבשה עצמה אסורה.

היוצא בטלית שאינה מצויצת כהלכתה בשבת חייב חטאת'. 'אולי הני מילי בשאינו מתנאה בה, דניכר לכל שהיא פסולה, הא לאו הכי תכשיט היא' (מהגר"א נבנצל שליט"א).

ומה שכתב בשו"ע (י, 1), שבגד שחציו פתוח חציו סתום מטיילים בו ציצית לחומרא ואין יוצאים בו בשבת, אע"ג שאין ניכר לכל שהיא פסולה, אך ניכר שהיא ציצית מסופקת.

אמנם החזו"א (ג, כח) הצריך עיון בדין זה שכתב השו"ע, שכיון שיש לו צורך בתלייתו ואינו נוטלן, מדוע לא יחשב כספל לבגד. וכתב שנראה שטלית קטן שאין בה שיעור חיוב – אין הציצית משאוי, כיון שאינו עומד להסיר הציצית ונוח לו בה, שנראה כלובש בגד מצויץ והרי הציצית מתכסיס הבגד. והעיר שבמשנה ברורה לא כתב כן.

גם בספר אמרי בינה (ד) תמה מה עם אין יוצאים בבגד המסופק, ונדחק ליישב. ויש שכתבו טעמים לדבר: ע' מועדים וזמנים ח"א כ בהערה; או נדברו (ח"ג לג לד); שו"ת חיי אריה (הורביץ) סוס"י כו. ובשו"ת משיב דבר (ח"א ב) פרש דברי השו"ע בשתי דרכים.

לכאורה נראה ליישב עפ"י מש"כ רעק"א (יג, ב), דסופו לפתוח את הבגד, להורידו ולתלותו שוב. וא"כ אינם בטלים לבגד אף שלעת עתה כשלובושו יש לו צורך בציציות. ובשמירת שבת כהלכתה (פרק יח הע' קמח) מובא מהגרש"ז אויערבך זצ"ל שמסופק אם מש"כ בשו"ע להחמיר בטלית המסופקת, דוקא כשאין בדעתו להשאירה כך ועומד להתיר הציציות ולתלותן בחיוב ודאי, או בכל גונוי אסר.

וע"ע בדינים אלו, בציונים שבקונטרס שבסוף הספר – פרק שביעי ז"ג.

'איפסיק קרנא דחוטיה ולא אמר ליה ולא מידי. כד מטא לביתיה אמר ליה מהתם איפסיק. אמר ליה: אי אמרת לי מהתם שדיתיה...' מבואר בסוגיא שאם לא משום כבוד הבריות, יש לו להודיעו שנפסקו חוטיו כדי שלא ילך בהם באיסור. ואף על פי שלפי דעת האדם הנושא אין כאן משאוי כלל, כי לדעתו הציציות כשרות ומתכשיטי הבגד, והלא בשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה – מכל מקום כיון שאילו ידע היה אסור חייבים לגלותו. או משום טעות ותקלה לרואים (עפ"י אגרות משה אה"ע ח"ד ט, ג). א. נראה לכאורה שבכרמלית שכבוד הבריות דוחה, יש להקפיד בדוקא שלא להודיעו, שהרי עתה אינו עובר איסור כלל, ואם יודיענו יעבור איסור ע"י דחיה. ואולם לפי מה שכתב הגרעק"א בתשובה שאף במתעסק יש 'מעשה עבירה' אלא שנתמעט מחיוב קרבן, י"ל שאין הבדל אם יודיענו אם לאו.

ב. משמע שזה אין קשה, הלא גם אליבא דאמת אין איסור כלל, כיון שלפי דעתו שציציותיו כשרות הריהו מבטלן לגבי הבגד. ואף שהאמת אינה כן וגם אחרים יודעים שפסולות, מ"מ בטלן הן לבגד ואין בעליהן עומד להסירן עתה. וכמו שמצאנו בטלית הקטנה מן השיעור שאף על פי שאין מקיימים בה המצוה בטלה לבגד לפי דעת כמה מן האחרונים, כדלעיל. [וע' אג"מ יו"ד נה שכתב סברא זו דתליא בדעת האדם, אף אי כלפי שמיא גליא דכשרה, וצ"ל דאין זה לפי האמת, ע"ש]. – הא לא קשיא, היות שידיעת הבעלים מוטעית היא, והרי לכשיודע לו אח"כ יסירן – הלכך אינן בטלות. ולכן לא היה קשה לו אלא משום 'מלאכת מחשבת'.

'האי מאן דבצריה לגלימיה... דצייריה לגלימיה...'. ע' ליקוטי דינים ועיונים בקונטרס שבסוף הספר, פרק שלישי סעיפים ד-ה י ופרק שני סעיפים כה כו.

דף לח

'התכלת אינה מעכבת את הלבן...'. ע' מראי מקום בדיון זה, בבאור דברי הרמב"ם ועוד – בקונטרס בענין ציצית שבסוף הספר, פרק שמיני סעיף ה.

'מצוה להקדים לבן לתכלת ואם הקדים תכלת ללבן יצא אלא שחיסר מצוה'. מפרש"י ותוס' (בד"ה ואם וד"ה מידה) משמע שהמדובר על קדימה בזמן. ועל כרחק הכוונה לתחיבה, שתחיבת חוטי הלבן צריכה לקדום לתחיבת חוטי התכלת, שאין לפרש על הקשירה, שהרי צריך לקשור התכלת עם הלבן יחדיו. ומזה יש להוכיח לכאורה שתחיבת החוטים לבגד צריכה להעשות לשמה, שאם כשר אפילו לא היה הבגד עומד כלל לציצית ולא הוכנסו בו החוטים כלל לשם ציצית, אין שייך לקבוע מצוה להקדים לבן. ואולם כיון שמצות הקדמה אינה מעכבת, אף 'לשמה' בתחיבה אינו מעכב. וגם כשאין לו אלא לבן אין צריך תחיבה לשמה. (עפ"י חזון איש או"ח ג, יא. ותמה על מה שכתב בבאור הלכה (יד, ב) שאם תחב הציצית ולא כיוון לשמה, אעפ"י שקשר לשמה – לא יברך, אם לא שנאמר בזה 'הוכיח סופו על תחילתו'. ע"ע בקונטרס בענין ציצית ריש פרק ד.) ומדברי הרמב"ם שהשמיט סדר התחיבה, נראה שמפרש לענין צורת כריכת החוליות, שיש לכרוך תחילה בלבן (חזו"א שם. וכן נקט הגר"ז בדעת הרמב"ם. וכן פרש בשיטמ"ק בשם התוס').

א. יש להעיר על דקדוק לשון רש"י שכתב אין צריך לפסוק את חוט התכלת שהקדים. ואם מדובר בתחיבה מדוע הוזכר פסיקה ולא הוצאה. וי"ל שאם עדיין לא קשר, הרי זה כלכתחילה ומצוה להוציא התכלת ולתחוב שנית. רק כאשר כבר קשר אינו חייב לפסוק ולהפסיד התכלת.

ולולא דברי הגאון חזו"א ז"ל היה נראה לומר שמועילה קשירת כל חוט בנפרד וא"צ לקשור החוטים יחדיו [ואו א"ש לשון רש"י בפשיטות, שמדובר שקשר התכלת קודם הלבן, ואין צריך לפסקו]. ומה שהוכיח חזו"א (שם) מהוכחת רבא בסמוך שצריך לקשור על כל חוליה וחוליה דאם לאו כיון דאשתרי עלאי אשתרי ליה כולה – ואם די בקשירת כל חוט בפני עצמו הרי לא אשתרי כולה. לכאורה נראה שכיון שאותו חוט שנפסק יותר, שוב אין כאן גדיל שלם [ולשון 'כולהו' אפשר לפרשו על כל החוטים דאיגרדמו]. ועוד, אף אם אין צריך לקשור כולם כאחד הרגילות לעשות כן, ומזה הוכיח רבא דאשתרו כולהו אם אין קשר בכל חוליה [ולמאי דאמר רבא שצריך קשר בכל חוליה וחוליה נראה שאכן אין טעם לקשור כל חוט בפנ"ע, דמאי מהני בקשירה זו. ואם משום הכר חוליות – אפשר בחצי קשר וכד'. ורק לפי האמת דסגי בקשר אחד י"ל שכל קשר המחבר לבגד די, שלכך צריך קשר, לחבר הציצית לבגד – הלכך אפילו קשר כל חוט לעצמו].

ומה שהוכיח עוד מדחיישינן (להלן מ:) שמא יקרע ויתפור וישתמש בחוט התפירה, והרי להרמב"ם אין צריך תליה לשמה ומה

ולהלכה כתב הרמ"א (כו,א) שאם יש לו זרוע ואין לו קנה, יניח בלא ברכה בגלל מחלוקת הפוסקים. והמג"א כתב להניח בימין בלא ברכה. ואם קצת מן הקנה קיים, לדברי הכל יניח ויברך (משנ"ב כז סק"ה). ויש דעות שאפילו אם נקטעה רק כף היד, דינו כגידים (ע' בספר דבר הלכה; מנחת שלמה ח"ב ה,ה. וע"ש עוד אודות איטר שנקטעה ידו השמאלית).
ואם נחתכה היד כולה ואין לו קיבורת, יש אומרים שפטור לגמרי (שו"ת הרמ"א קכב) ויש אומרים שיניח בימין בלא ברכה [ויברך על של ראש שתיים ויכוין גם על של יד] (שבתי יעקב ח"א ג).
ובכל אופן חייב להניח תפלה של ראש, הגם שפטור משל יד (שב"י שם ושאג"א לו, דלא כשו"ת בשמים ראש ק). וכן כשר לכתוב תפלין (מג"א לט סק"ה).

ד. אף על פי שדרשו לך לאות – ולא לאחרים, אין צריך להסתירן אלא כוונת הכתוב לקביעת מקום שנראה בו לאדם ולא לאחרים. כן אמר אמימר לרב אשי ונהג בעצמו כן.
א. אף על פי שאין להקפיד על כך, לכתחילה טוב יותר לכסותם (משנ"ב כז סקמ"ז, מאליה רבה וארצות החיים, עפ"י הלוש והב"ח) [ואמימר שגילה, משום המכה עשה כן. א"ר].
ואולם תפלין של ראש, טוב להיותן גלויים ונראים. וטוב שיהא גם הקשר מגולה אבל אין נוהגים כן [ומפני יוהרא נהגו לכסות אעפ"י שאינו נכון. א"ר]. ובדיעבד אפילו היו מכוסים לגמרי יצא (עפ"י פוסקים סוסי" כז).
ב. יש מהראשונים שסוברים שאין להניח תפילה של יד על הבגד משום 'לך לאות' ולא לאחרים, אבל של ראש מותר להניח על כובע (עפ"י שו"ת הרשב"א ח"א תתכו וב'מיוחסות' רלג; רשב"א ור"ן מגילה כד:).

דף לז

סד. א. ארבע ציציות, מצוה אחת הן או ארבע מצוות? מאי נפקא מינה?
ב. מה דין ציצית בטלית חתוכה בכנפותיה, קשורה או תפורת?
ג. מי שנפסקו ציציותיו בשבת ברבים, האם צריך להשליך טליתו מעליו מיד?
א. ארבע ציציות מעכבות זו את זו, שארבעתן מצוה אחת היא. רבי ישמעאל אומר: ארבע מצוות. ואף על פי שגם לדבריו מצוה להטיל ארבע, אם הטיל שלש עשה מצוה ודוחה איסור כלאים (רב יוסף) וכן רשאי לצאת בהן לרשות הרבים בשבת (רבינא), משא"כ לחכמים.
לדברי רבא בר אהינא (כפרש"י), טלית בעלת חמש כנפות, לחכמים אינה חייבת אלא בארבע ציציות, ולרבי ישמעאל – בחמש.
אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי ישמעאל. והסיקו שאין הלכה כן.
ב. אמר רב שישא בריה דרב אידי: המחתיך טליתו (בפינה) – לא עשה ולא כלום, שהרי עשאה בעלת חמש כנפות ועדיין היא חייבת.
אמר רב משרשיא: מי שקשר בגדו – לא עשה ולא כלום, שנידונית כאילו היא מותרת.
אמר רב דימי מנהרדעא: מי שתפר בגדו – לא עשה ולא כלום, שאם אכן אינו צריך את החלק שתפר, היה לו לחתכו ולהשליכו.
א. כיון שאין הקשר והתפירה כלום, רשאי להטיל הציצת אף למטה מקשר אגודל סמוך לקצה, שכשיפשוט הקיפול יהא למעלה מקשר אגודל.

- ואפשר שאם קיפל בעיגול באופן שהכניס שפת הבגד לפנים ותפרו ואין הכפל ניכר כדרך שהחייטים עושים – נפטר בכך. (עפ"י פוסקים י,ג. וע' ערוה"ש י,ח).
- ב. לפי פירוש ראשון ברש"י, כפל את בגדו וקשרו או תפרו – אין רשאי להטיל ציצית במקום הכפל. לשון אחרת: כפל קרנות טליתו וקשרן או תפרן כדי להפקיע ממצות ציצית, לא עשה ולא כלום. וכפירוש זה נקטו רש"י ותוס' לעיקר, כי אכן כפילת הבגד לשתים ותפירתו מועיל, ומטיל בקרנות הבגד כפי מה שהוא מוכפל. [ויש אומרים שהרמב"ם נקט כפירוש ראשון שברש"י, ומפרש שתפר רק ברוח אחת, ואין מעוילה תפירה אלא מג' רוחות. עפ"י האגור כפירוש הבאור-הלכה י,1].
- וכן נחלקו האחרונים האם מועילה תפירה באופן שקיפל הקרנות וגם לאחר הקיפול הבגד מרובע. ונפקא מינה למקום הנקב (ע' או"ח י,ג. וכן בגד עגול שקיפל בשפתו ועשאו מרובע – יטיל בו ציצת אבל לא יברך. באה"ל שם).
- ג. מבואר מסוגית הגמרא שאם נפסקו ציציותיו בשבת כשהוא בכרמלית – אין צריך להשליך בגדו מעליו, משום כבוד הבריות הדוחה איסור דרבנן. אבל ברשות הרבים – צריך להשליך.

פרק רביעי; דף לח

- סה. א. האם התכלת מעכבת את הלבן והלבן את התכלת?
- ב. האם מצוה להקדים את הלבן לתכלת? ומה הדין בטלית שכולה תכלת?
- ג. גרדומי ציצית, מה דינם?
- א. לדברי רבי, התכלת והלבן מעכבים זה את זה (ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת... וראיתם אותו – שניהם כאחד משמע). וחכמים אומרים (כן נמסר בשם ריה"ג משום רבי יוחנן בן גוריון): אין מעכבים (איתו – כל אחד לבדו משמע).
- א. סוגית הגמרא כאן נראית שנוקטת כרבי, אך מסתבר שהלכה כחכמים, שהרי אין הלכה כרבי מחבריו וכל שכן מרבו, ועל כך סומכים כיום להטיל לבן ללא תכלת (עפ"י תוס' כאן ולהלן מ. ד"ה לא). וכן פסק הרמב"ם, כחכמים (ציצית א,ד).
- ולדעת הרז"ה הלכה כרבי שמעכבים זה את זה [אף מדרבנן] (ע' בפירוש 'ארגמן' למסכת ציצית יב). ובעל העיטור כתב שכשאין תכלת יש להטיל לבן מצמר דוקא. ואין כן דעת הרי"ף והרא"ש (ע"ש בס' יז).
- ב. לדברי חכמים, כאשר אין מטיל תכלת, יטיל ארבעה חוטי לבן, שנים משום לבן ושנים משום תכלת. וכן כשאין לו לבן – מטיל ארבעה חוטי תכלת (עפ"י רש"י ותוס'). ובדעת הרשב"א (פ"ק דיבמות) נחלקו הדעות האם סובר שכשאין תכלת די בשני חוטי לבן אם לאו (ע' בחדושי ר' אפרים מרדכי יבמות ו,ב; ספר הזכרון לרא"ז גורביץ, עמ' קמה).
- ג. מדברי הכסף-משנה (ציצית א,ד) מבואר [בדעת הרמב"ם] שאם מלכתחילה עשה רק פתיל תכלת – פסול. רק כאשר עשה תכלת ולבן ונפסק הלבן ונתמעט עד הכנף, ונשאר התכלת לבדו – מועיל מדין 'גרדומין' (וכן פרש בשפ"א כאן ד"ה האי).